

SERQIRRA IJODKOR SHUKUR XOLMIRZAYEVNING FAOLIYATI: ERISHGAN YUTIQLARI, YOSHGAN ASARLARI

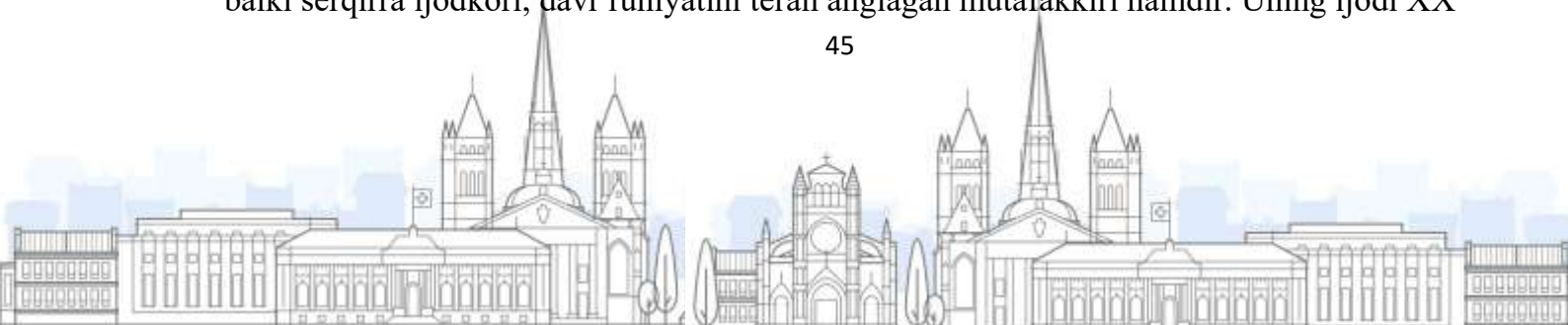
Rayxona Raxmonova Nabijon qizi

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti 2-bosqich

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek adabiyotining yirik namoyandasi, O'zbekiston Xalq Yozuvchisi Shukur Xolmirzayev (1940-2005) ijodiy faoliyatining serqirra jihatlarini, erishgan yutuqlarini va adabiy merosining bugungi kundagi ahamiyatini atroflicha tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda ijodkorning hayot yo'li, adabiy kamolot bosqichlari, janrlar xilma-xilligidagi asarlari ("Oq otli", "So'nggi bekat", "Qil ko'priki", "Olabo'ji" va boshqalar) hamda ularning badiiy xususiyatlari, uslubiy izlanishlari chuqur o'rganiladi. Maqola Xolmirzayev prozasining "shafqatsiz realizm" tamoyillariga sodiqligi, psixologik tahlil mahorati, milliy ruhni aks ettirishi va ijtimoiy-siyosiy mavzularni dadil yoritishi kabi jihatlarini ko'rib chiqadi. Shuningdek, uning adabiy-tanqidiy qabul qilinishi va o'zbek adabiyotida tutgan o'rni baholanadi.

Kalit so'zlar: Shukur Xolmirzayev, o'zbek adabiyoti, shafqatsiz realizm, hikoya, roman, psixologizm, milliy ruh, badiiy uslub

Shukur Xolmirzayev (1940-2005) o'zbek adabiyotining nafaqat mohir hikoyanavisi, balki serqirra ijodkori, davr ruhiyatini teran anglagan mutafakkiri hamdir. Uning ijodi XX

asrning ikkinchi yarmidagi o'zbek nasrining yuksalishida muhim o'rin tutib, adabiyotga yangi uslublar, chuqur psixologik tahlillar va o'tkir ijtimoiy masalalarni olib kirdi. "O'zbekiston Xalq Yozuvchisi" unvoni sohibi bo'lgan Xolmirzayevning asarlari o'zbek xalqining ma'naviy dunyosini, uning quvonch va iztiroblarini, orzu va armonlarini yorqin badiiy obrazlarda ifodaladi. Uning adabiy merosi xilma-xil janrlarni qamrab olib, hikoya, qissa, roman va dramalarida inson ruhiyatining murakkab qirralarini, jamiyatdagi ziddiyatlarni, shuningdek, tarixiy voqealarni dadil yoritdi. Ushbu maqolada Shukur Xolmirzayevning hayot yo'li va ijodiy kamoloti bosqichlari, uning boy adabiy merosining janr xilma-xilligi, asarlarining badiiy xususiyatlari, uslubiy izlanishlari, adabiy-tanqidiy qabul qilinishi va o'zbek adabiyotida tutgan beqiyos o'rni atroflicha tahlil etiladi. Maqola ijodkor shaxsiyatining adabiyotimiz rivojiga qo'shgan hissasi va uning bugungi kundagi ahamiyatini yoritishni maqsad qilgan.

Jumladan, "SHUKUR XOLMIRZAYEV ASARLARI TAHLILI" nomli ilmiy maqolada ijodkorning hayoti va ijodiy faoliyati chuqur o'rganilib, uning o'zbek adabiy an'alariga qo'shgan muhim hissasi batafsil bayon etilgan. Maqolada Xolmirzayevning "Tog'lar orasida", "So'nggi bekat" va "To'lqinlar" kabi asarlaridagi badiiy fazilatlar va obrazlar rivoji tahlil qilingan. Shuningdek, Xolmirzayevning zamonaviy ahamiyati va o'zbek adabiyotidagi o'rni baholangan. Bu tadqiqotlar Xolmirzayevning adabiy merosining murakkabligi va ko'p qirraliligini, uning asarlarining doimiy dolzarbligini va ularning zamonaviy adabiyotshunoslikda hamon o'z o'rnini saqlab qolayotganini ko'rsatadi. Ushbu adabiyotlar tahlili Xolmirzayev ijodini chuqurroq o'rganish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot Shukur Xolmirzayev ijodini o'rganishda sintetik, analitik va deskriptiv (tavsifiy) yondashuvlarni o'zida mujassam etadi. Maqolada ijodkorning asarlari matnini atroflicha tahlil qilish, uning hayotiy va biografik kontekstini hisobga olish, shuningdek, mavjud tanqidiy adabiyotlarni (ikkilamchi manbalar) o'ziga xos tarzda talqin qilish asosiy metodologik tamoyillar sifatida qo'llaniladi. Xolmirzayevning asarlarini tahlil qilishda uning ijodiy evolyutsiyasi, uslubiy izlanishlari va badiiy prinsiplariga alohida e'tibor beriladi.

Shukur Xolmirzayev 1940 yil 24 martda Surxondaryo viloyati Boysun tumanidagi Shahidlar guzarida tug'ilib, 2005 yil 29 sentyabrda Toshkent shahrida vafot etgan. Uning hayot yo'li va ijodiy kamoloti 1950-yillarning oxiridan boshlangan bo'lib, adabiyotga kirib kelishi bilan o'ziga xos hikoya uslubini shakllantirgan. 1963 yilda Toshkent universitetining jurnalistika fakultetini tamomlagach, 1980 yilgacha turli adabiy va tahririyat lavozimlarida faoliyat yuritgan. 1958 yildan boshlab hikoyalar va ocherklar bilan ijodiy faoliyatini boshlagan Xolmirzayevning dastlabki asarlaridayoq o'zi yaqindan bilgan, tanish bo'lgan hayot lavhalarini tasvirlashga intilishi yaqqol ko'zga tashlangan.

Ijodkorning ilk qadamlaridan shon-shuhratga qadar bo'lgan yo'li "Oq otli" (1962), "To'lqinlar" (1963) va "O'n sakkizga kirmagan kim bor?" (1965) kabi qissalari orqali yorqin namoyon bo'ldi. Bu qissalar 1960-yillardagi o'zbek qissachiligining eng yaxshi namunalari qatoridan joy oldi. Shukur Xolmirzayevning uslubi romantizmdan o'ziga xos "shafqatsiz realizm"ga qadar evolyutsiya qildi. Bu realizm ijodkorning ona yurti Boysun tumani hayotini, jamiyatdagi ziddiyatlarni va murakkab psixologik o'zgarishlarni chuqur o'rganishga qaratilgan edi. Uning asarlarida tasvir samimiyligi, xarakterlarning ichki hissiy va ma'naviy dunyosini, ularning psixologik chuqurligini nozik tahlil qilishga katta e'tibor berilgan.

Xolmirzayevning adabiy merosi janrlar xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Uning hikoyalar to'plamlari orasida "Olis yulduzlar ostida" (1971) va "Tog'larga qor tushdi" (1987) nomli asarlarni tilga olish mumkin. Biroq, Xolmirzayev, avvalo, mohir hikoyanavis sifatida tanilgan bo'lib, o'zbek nasriy an'alarini ham milliy ta'sirlar, ham Yevropa adabiy tajribalari bilan boyitgan. Uning hikoyalari to'plamlarida o'zbek xalqi va uning mentaliteti chuqur o'rganilib, soddalik, mehmondo'stlik, ochiqko'ngillilik, bag'rikenglik va saxiylik kabi ijobiy fazilatlar bilan birga, ayrim salbiy jihatlar ham ochib berilgan. Asarlarda inson va tabiat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik markaziy mavzulardan biri bo'lib, tabiat insonlar undan paydo bo'lib, oxir-oqibat qaytadigan ona sifatida tasvirlanadi. Shuningdek, har bir harakatning oqibatlari borligi, yaxshilik yaxshilikni, yomonlik esa yomonlikni keltirib chiqarishi kabi umumbashariy tamoyillar ilgari surilgan.

Ijodkorning muhim romanlari qatoriga "So'nggi bekat" (1976), "Qil ko'prik" (1984), "Yo'lovchi" (1987), "Olabo'ji" (1992) va "Dinozavr" (1996) kabi asarlar kiradi. "So'nggi bekat", "Yo'lovchi" va "Olabo'ji" romanlarida 1970-80-yillardagi sovet jamiyatining ichki parchalanishi mahorat bilan tasvirlangan. "Dinozavr" romanida esa sovet ideallariga sodiq shaxslarning kurashlari ko'rsatilgan. Shukur Xolmirzayev tarixiy mavzularga ham murojaat qilib, "Qil ko'prik" romanida va "Qora kamar" (1987) dramasida "bosmachilik harakati" kabi mavzularni o'rgangan. Uning "Ziyofat" nomli dramasi ham 1990 yilda sahnalashtirilgan.

Ijodkorning adabiy-tanqidiy qabul qilinishi va erishgan yutuqlari uning o'zbek adabiyotidagi beqiyos o'rnini mustahkamladi. 1991 yilda "O'zbekiston Xalq Yozuvchisi" unvoniga sazovor bo'lishi, 1989 yilda Hamza nomidagi Respublika Davlat mukofotini va 1999 yilda "Mehnat shuhrati" ordenini olishi uning ijodiga berilgan yuksak baho edi. Xolmirzayevning asarlari o'z davrining ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy muammolarini dadil va haqqoniy tasvirlaganligi uchun hamisha e'tirof etilgan. Ayniqsa, uning sovet jamiyatining ichki tanaffusini, odamlarning ruhiy iztiroblarini tasvirlovchi asarlari o'zbek nasrida yangi sahifa ochgan.

Shukur Xolmirzayev merosining bugungi kundagi ahamiyati va adabiyotimizdagi o'rni beqiyosdir. Uning asarlari o'zbek adabiyotini yangi g'oyalar, chuqur falsafiy mushohadalar va yuqori badiiy saviya bilan boyitdi. Xolmirzayevning psixologik proza namunalari, shafqatsiz realizmi va qahramonlarining ichki dunyosiga chuqur kirib borish mahorati zamonaviy o'zbek yozuvchilari uchun hamon o'rnak bo'lib xizmat qilmoqda. Uning asarlari orqali o'zbek xalqining milliy o'ziga xosligi, urf-odatlar, insoniy fazilatlari va kamchiliklari yorqin tarzda namoyon bo'ladi. Xolmirzayev ijodi avlodlarni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda, insoniy qadriyatlarni ulug'lashda muhim manba bo'lib qolmoqda. Uning asarlari adabiyotimizning oltin fondidan joy olgan bo'lib, milliy adabiy tafakkurimiz rivojida muhim bosqich sanaladi.

Xulosa, Shukur Xolmirzayev o'zbek adabiyotiga ulkan hissa qo'shgan, ko'p qirrali iste'dod sohibi bo'lib, uning ijodi o'zbek nasrining yuksalish davrini belgilagan muhim hodisa hisoblanadi. Romantizmdan "shafqatsiz realizm" gacha bo'lgan ijodiy yo'li, psixologik tahlil mahorati va milliy qadriyatlarga sodiqligi uni zamondoshlari orasida alohida ajratib turadi. Hikoya, qissa, roman va dramalardagi boy merosi, shuningdek, jamiyatning murakkab ziddiyatlarini, inson ruhiyatining chuqur qatlamlarini badiiy obrazlarda aks ettirishi Xolmirzayevni o'zbek adabiyotining klassik namoyandalardan biriga aylantirdi. Uning "Oq o'tli", "So'nggi bekat", "Qil ko'prik" kabi asarlari o'zbek nasri xazinasidan munosib joy olgan. O'zbekiston Xalq Yozuvchisi sifatida erishgan yutuqlari va uning ijodiy merosining doimiy dolzarbligi, shuningdek, zamonaviy tadqiqotlar uning adabiyotimizdagi o'rnini tasdiqlabgina qolmay, avlodlar uchun qimmatli ma'naviy-madaniy xazinani tashkil etadi. Shukur Xolmirzayev nomi va ijodi o'zbek adabiyoti tarixida abadiy muhrlangan bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] Shukur Xolmirzayev (1940-2005) ijodiy faoliyati va asarlari – <https://www.e-adabiyot.uz/yozuvchilar/nasr/shukur-xolmirzayev.html>

[2] Shukur Xolmirzayev (1940-2005) hayoti va ijodi – <https://adu.uz/news/shukur-xolmirzaev-hayoti-va-ijodi>

[3] Grafiati ilmiy resursi: Shukur Xolmirzayevga oid akademik tadqiqotlar. Onlayn platforma, 2022-2024 yillardagi nashrlar – <https://www.grafiati.com/uz/research/shukur-xolmirzayev/>

[4] Shukur Xolmirzayev (1940-2005) – <https://kitobxon.com/oz/yozuvchi/shukur-xolmirzayev>